

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / Cilt 6 - Sayı 1

Sorumlu Yazarlar: Kadriye ÜZ / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans kadriyeuz736@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7805-4656

Bülent KARA / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, Prof. Dr. bkara@ohu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6021-085X

Atf: ÜZ, K. ve KARA, B., (2022), Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı ve Yaşlı Hakları, Cilt 6, Sayı 1, s. 131-151.

Gönderim Tarihi: 21 Mayıs 2022 / Kabul Tarihi: 20 Haziran 2022

Araştırma Makalesi

ISSN: 2587-1331

DOI: 10.55774/mikad.1119548

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mikad>

TÜRKİYE’DE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI ve YAŞLI HAKLARI

Öz

Yaşlılığın tarihsel serüveni farklılık gösteren bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Toplumların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerine göre yaşlı bireylere yönelik algılarda değişmiştir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve akabinde sağlık alanındaki yenilikler, bireylerin yaşam süresini uzatarak yaşlı nüfusun artmasına neden olmuştur. Bu konuya artı olarak kaba doğum oranının azalmasının etkisiyle de toplumda görünür hale gelen yaşlı bireyler, sosyal bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır. Yaşlılık evresiyle oluşan ya da artan fiziksel ve ruhsal problemler, yaşlı bireylerin birtakım kişi, kurum ya da kuruluşlara ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Bu noktada Cumhuriyet öncesi ya da Cumhuriyetten günümüze kadar yaşlılara yönelik politikalar devam etmekte olup son çeyrek asırda daha fazla artış görülmektedir. Türkiye dışında farklı ülkelerdeki yaşlılık olgusuna odaklanılarak Norveç ve Afganistan’daki yaşlılık konusuna değinilmiştir. Türkiye’de ise 1921, 1924, 1961, 1982 Anayasalarında sosyal devlet anlayışına ve yaşlılara yönelik politikalar, haklar ve hizmetler ele alınmıştır. Merkez yönetim dışında yerel yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları ve Tazelenme Üniversiteleri de yaşlıların sorunları doğrultusunda faaliyetler gerçekleştiren kurum ve kuruluşlardır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Niğde Belediyesinin yaşlılığa yönelik birtakım hizmetlerine değinilmiştir. Türkiye’de yaşlılık etrafında kurulan birçok Sivil Toplum Kuruluşları vardır ve amaçları genel olarak yaşlı bireylerin hayatlarını konfor içinde geçirmesidir. Tazelenme Üniversiteleri ise yaşlılık konusunun üniversite bünyesinde ele alınarak hizmetler sağlandığı bir kurumdur.

Anahtar Kelimeler; Sosyal Devlet, Yaşlı Hakları, Yaşlıların Sorunları

Jel Kodu: O35, P36

SOCIAL STATE UNDERSTANDING AND ELDERLY RIGHTS IN TURKEY

Abstract

The historical adventure of old age is built on a structure that differs. According to the socio-cultural and socio-economic characteristics of the societies, the perceptions towards elderly individuals have changed. Today, the development of technology and subsequent innovations in the field of health have led to an increase in the elderly population by prolonging the life span of individuals. In addition to this issue, the elderly individuals, who have become visible in the society with the effect of the decrease in the crude birth rate, have begun to be perceived as a social problem. The physical and mental problems that occur or increase with the aging stage have caused the elderly individuals to need some people, institutions or organizations. At this point, policies towards the elderly continue before the Republic or from the Republic to the present, and there has been a greater increase in the last quarter century. Focusing on the phenomenon of old age in different countries other than Turkey, the issue of old age in Norway and Afghanistan was mentioned. In Turkey, in the 1921, 1924, 1961 and 1982 Constitutions, the social state understanding and policies, rights and services for the elderly were discussed. Apart from the central government, local governments, Non-Governmental Organizations and Refreshment Universities are also institutions and organizations that carry out activities in line with the problems of the elderly. Some services of Istanbul Metropolitan Municipality and Niğde Municipality for old age are mentioned. There are many Non-Governmental Organizations established around aging in Turkey and their aim is generally for elderly individuals to spend their lives in comfort. Refreshment Universities, on the other hand, are an institution where the issue of old age is handled within the university and services are provided.

Keywords; Social State, Elder Rights, Problems of the Elderly

Jel Code: O35, P36

GİRİŞ

Yaşlanma ve beraberinde yaşlılık evresi insan yaşamının kaçınılmaz durağıdır. Yaşlılık evresinde diğer dönemlere göre birtakım sorunların ortaya çıkması ya da artış göstermesi aşikardır. Yaşlılık evresinde artan psikolojik ve fiziksel sorunlar barınma, beslenme, para kazanma gibi yaşamın temel gereksinimlerini karşılamaya imkân vermeyerek bireyin sağlıklı, konforlu, refah vs. ortamlarda hayatlarını sürdürmesini engellemektedir. Bu sorunlar bireylerin yaşam kalitelerini oldukça etkileyerek birtakım kişi, kurum ya da kuruluşlara ihtiyaç duymasına sebep olmuştur.

Yaşlılık evresinde yaşanan sorunlar evrensel bir niteliği taşısa da yaşanan sorunların içeriği öznel olmaktadır. Böylece toplumların ya da devletlerin yaşanan sorunları çözüme kavuşturmasındaki stratejisi farklılık göstermektedir. Gelişmiş, gelişmekte ve az gelişmiş bir ülkenin yaşlılık alanında yapacağı politikalar, tanımlayacağı haklar, hazırlayacağı hükümler ve hizmetler birbirinden farklı olacaktır. Tarihsel perspektiften bakıldığında ise yaşlılara yönelik algılar dinamik özellikler göstermiştir. Çünkü dönemin kültürel, ekonomik, siyasal gibi önemli faktörleri bu konunun statik kalmasını engellemiştir.

İlkel toplumlarda yaşam koşullarının zorluğundan yaşlıların bu dönemlerde zor şartlarda hayatına devam ettiği bilinmektedir. Bu nedenle ilkel toplumlarda yaşam süresi uzun değildir. Zorlu yaşam standartlarından dolayı yaşlı bireylerin diğer insanlar tarafından ölüme terk edildikleri ya da az yiyecek ile beslenildikleri düşünülmektedir. Tarıma dayalı hayata geçiş ile yaşlı bireylere yönelik bakış açısı değişmiş ve daha saygın bireyler olarak anılmaya başlanmıştır. Çünkü yaşlı bireylerin tecrübelerine ihtiyaç duyulmuştur. Sanayileşme döneminde ise yaşlı bireylere yönelik algılar tamamıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Ortalama yaşam süresinin uzaması akabinde

yaşlı nüfustaki artış ve sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıkışı yaşlılara olan ilginin artmasına neden olmuştur (Çağlar, 2014:149-150). Günümüzde ise teknolojinin gelişmesi ve akabinde sağlık alanında yaşanan gelişmeler insanlığın yaşam süresini uzatarak nüfus artışına neden olmuştur. Bu konuya artı olarak kaba doğum oranının azalmasıyla toplumda görünür hale gelen yaşlı bireyler, sosyal bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır.

Araştırmanın seyrini belirleyen ve yaşlılık olgusuyla sentezi açıklanmak istenen sosyal devlet anlayışını sosyal güvenlik, sosyal hizmet, sosyal hak gibi kavramlar desteklemekte ve bütüncül bir kümeyi ifade etmektedir. Bu kavramlar sosyal devlet anlayışının temelini oluşturan önemli unsurlardır. Bahsedilen kavramların tarihsel süreçle farklı boyutlar kazanması günümüz sosyal devlet algısını oluşturmuştur.

1970 yıllarında yaşanan ekonomik krizi ile sosyal devlet anlayışı terk edilmeye başlanmıştır (Gümüş, 2010:118). Sanayileşme ve akabinde Fransız Devrimi ile ekonomide iktisadi liberalizm hâkim olmuş ve ekonomiye müdahale etmeyi engellemiştir (Mahiroğulları, 2005:43-44). Bu sebeplerden toplum yapısında meydana gelen sınıfsal yapı, çalışma ortamlarının uygunsuzluğu, gelir adaletsizliği gibi olumsuzlukların ortaya çıkışı sosyal ilişkileri, günlük yaşamları, çalışma ilişkilerini büyük ölçüde etkilemiştir. Toplumsal sorunların çoğalması, var olan devlet yapısı ile çözüme kavuşturulamamış ve ekonominin aldığı yeni hal ile toplumdaki sorunların çözüme kavuşturulmasında yetersiz kalınmıştır. Bu doğrultuda sosyal devletin ilk temelleri 19.yy'da atılmış ve sosyal devlet anlayışı içinde toplumda yaşanan sorunlara çözüm bulunmaya başlanmıştır. Sosyal devlet ekseninde sosyal güvenliğin, sosyal hizmetin, sosyal hakkın bahsedilmesi ve tarihsel kökenine inilmesi günümüz sosyal devleti anlamak için oldukça önemlidir.

İlkel toplulukların sosyal güvenliği aile kurumu içinde var olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni Avcı-toplayıcı toplumlarda doğanın zorlu şartları, yaşam alanlarını olumsuz etkilemesi ve toplulukların kolektif hareket etmek zorunda kalmasıdır. İş bölümünün eşit olması, mülkiyetin ortak olması, dayanışmanın olması, sosyal güvenliğin aile kurumu içinde olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Orta çağda ise sosyal güvenlik meslek teşkilatları tarafından sağlanmaya başlamıştır. Mesleki bir teşkilata üye olan birey, o teşkilat tarafından korunarak sosyal güvenlik sağlanıyordu. Özetle *“sanayi devrimi öncesi toplumlarda sosyal güvenlik fonksiyonu yardım sandıkları, aile içi transferler ve dinsel, meslek nitelikli kurumlar tarafından yerine getiriliyordu. Sanayi devrimi, bu alanda yeni bir bakış açısı getirmiştir”* ([Tarihçe \(sgk.gov.tr\)](http://Tarihçe.sgk.gov.tr)). Sanayi devrimi ile ekonomi ilişkilerin değişmesi ve akabinde toplumda sınıfsal yapının ortaya çıkması çalışma şartlarının ağırlaşmasına neden olmuştur. Çalışma şartlarından etkilenen işçi sınıfının korunması için ise sosyal sigortalar ortaya çıkmıştır.

Sosyal hizmet olgusunun tarihsel gelişimine bakıldığında maddi ve manevi yönden daima yardım etme eylemi üzerinden açıklanmıştır. Tarihsel olarak tek fark toplumsal yapıya ve dönem şartlarına göre yardım almaya ihtiyaç duyan kişilerin değişmesidir. İlkel topluluklarda sosyal hizmet var olan dayanışma ile sağlanırken kapitalist sistem ile ilişkisi daha kuvvetli hale gelmiştir. Bunun nedeni ekonomik ve sosyal alanda yaşanan problemlerin sonucunun daha ağır olmasıdır. Sınıflar arası adaletsizliklerin ortaya çıkması, özellikle işçi sınıfının yaşamını olumsuz etkilemiş ve toplumsal alanda sosyal hizmet, önemli hizmet sağlayan disipline dönüşmüştür.

Sanayileşme döneminde sosyal hizmet olgusunun olumlu yönü, iktisadi liberal ekonomi anlayışının son bulması ve yerine sosyal devlet anlayışının benimsenmesidir (Akyıldız, 2019:48).

Sosyal hakkın yani toplumsal hakların temelinde, bireylerin korunması gereken unsurlar yer almaktadır. Bu konu ile alakalı John Locke bireylerin doğuştan gelen haklarının olduğunu savunurken Thomas Hobbes bireylerin kendi iradelerine göre hareket ettiği bir ortamda sosyal hakların olmayacağını savunmuştur. İnsan haklarının ana kaynağı ise özgürlük üzerine olmuş ve Fransız Devrimi bu noktada önemli görülmüştür. Çünkü Fransız Devrimi özgürlüğün evrensel bir çerçevede olmasını savunmakta ve bildiride bulunan bütün haklar, insanın sırf insan olduğundan dolayı bu haklara sahip olduğu, görüşüne yer verilmiştir.

19.yy'da değişen ekonomik ve toplumsal yapı içerisinde Fransız Devriminde savunulan özgürlük yeterli olmamıştır. Devletten sosyal ve ekonomik alanlarda hakların istenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal ve ekonomik hakların devletten istenmesi sosyal hakları doğurmuş ve 20.yy'ın anayasal belgelerde sosyal haklar yer almaya başlamıştır. 20.yy'ın ortalarından sonra insan hakları sosyal ekonomik ve kültürel bütünlüğün sağlandığı toplumsal yaşamını idame ettirmesi gerektiği anlayışı söz konusu olmuştur. Son nokta olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insanların haklarını korumaya yönelik bir bildiri olarak yayımlanmıştır. Bu bildiri tüm insanlık için eşit ve haklarının devredilemeyeceği anlayışını temel alan bir özelliğe sahip olmuştur (www.ihd.org.tr).

Alan yazında yaşlılığın getirdiği sorunlara, yaşlı haklarına, yaşlı ihlallerine, yaşlılara yönelik dönemseller politikalara, hukuksal zeminde yaşlılığa ve buna benzer konulara sıkça yer verilmiştir. Yaşlılığa ait bunca bilimsel verinin çokluğu bu alanın önemli olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada, anayasalar incelenerek içerik analizine dayalı bir çalışma yapılmıştır. 1921 Anayasasından günümüz anayasasına kadar olan yaşlılara yönelik haklar incelenmiştir. Anayasalar dışında yerel yönetim olan belediyeler, Sivil Kuruluş Toplumları ve Tepeleme Üniversiteleri ekseninde yaşlılığa değinilmiştir.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Devlet

Sosyal devlet, 19. yüzyılda ortaya çıkan ve 20. yüzyıl boyunca gelişme göstermiş, sosyal refah uygulamaları ve kamu hizmetleriyle, sanayileşme döneminde ortaya çıkan sosyo kültürel ve sosyo ekonomik bakımdan zayıf olan kesimlerin, daha iyi bir yaşama sahip olmalarını amaçlayan bu konuda önemli rollerde bulunan devlet yapısıdır (Bulut, 2003:173). Diğer bir yandan sosyal devlet bireylerin yaşamlarını idame etmesine yardımcı olan ve bunu asgari bir güvence vererek sağlayandır. Bireylere sağlık, barınma, eğitim gibi temel hizmetler sosyal devlet tarafından sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal devlet, bireylere sosyal güvenliği sağlayan ve bireyleri toplumsal problemlerden koruyan bir olgudur (Karaca ve Çam, 2019:72).

Sanayileşmenin gelmesiyle sosyal devlet olgusunu üç kategoride açıklamak doğru olacaktır. Kategorilerden ilki sosyal yardım hizmetleridir. Devletin sosyal yardım

hizmetlerinde amaçladığı, herhangi sebeplerden kendi kendini geliştirmede ve bakımını sağlamada nüfusun yoksun bireylerine yardım etmektir. İkinci kategori sosyal güvenlik hizmetleridir. Bu kategorinin varlığı direkt olarak sosyal yardıma gereksinme duyacak kişilerin varlığını sınırlandırma sonucu ortaya çıkmıştır. Emeklilik sigorta sistemleri, kaza sigortası, sağlık sigortası gibi sigortalar bu kategoriye örnektir. Ayrıca sosyal güvenlik hizmetleri kamu hizmeti olarak doğmuş ve gelişmiştir. Son kategori ise sosyal devlet kavramıdır. Bu noktada sosyal devletin en genel tanımı, bireylerin toplumsal ya da ekonomik hayatına müdahale eden devlet yapısıdır. Bu müdahale doğrudan ya da dolaylı şekilde gerçekleşmektedir (Ayman Güler, 2005:2-3).

1.2.Sosyal Hak

Sosyal hakların varlığı kapitalist sistemdeki işçi sınıfının geldiği nokta ile ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. Günümüzde sosyal haklar değerlendirildiğinde işçi sınıfı dışında dezavantajlı bireylerin yaşamlarını sürdürmedeki hakların bütününe de kapsamaktadır. Sosyal hakları ele alındığında temel hak ve özgürlükleri bütünlendirici bir yapıda birleştirmesi de önemli özelliklerindedir. Bu nedendir ki sosyal hak, temel hak ve özgürlükler birbiri ile bağlantılı olgulardır. Sosyal haklar taşıdığı bu nitelikler sayesinde uluslararası belgelerde de tanınarak güvence altına alınmıştır (Omay, 2015:5).

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna göre sosyal haklar, toplumsal yaşam alanlarına bireylerin tam anlamıyla katılması için gerekli olan haklardır. Toplumsal yaşama tam katılma eğitim, aile kurma ve sürdürme, sağlık ve ayrımcılıktan korunma haklarını kapsamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde sosyal hak ile ilgili Türkiye Sosyal Haklar ve Eşitlik Kurumu, Sosyal Haklar Derneği gibi kuruluşlar, Türk vatandaşlarının ne gibi sosyal haklara sahip olduklarını açıklar niteliktedirler (www.tihkek.gov.tr).

Sosyal Haklar Derneği, sosyal hakları tanımlarken yaşamın her alanına değinerek açıklamalar da bulunmuştur. Temiz bir çevre, yeterli beslenme, güvenli gıda, yaşamını kendi arzusu etrafında yürütmesi, güvenli ve iyi sağlık hizmetlerine ulaşabilmek, eğitimi adil, evrensel ve özgürce alabilme, güvenli ve sağlık açısından iyi ortamlarda çalışmak, emekli olabilmek, dinlenme zamanına sahip olmak, özgürce seyahat edebilmek gibi haklar anayasa tarafından korumaya alınmış haklardır (sosyalhaklarderneği.org).

1.3. Refah Devlet

Refah devlet yapısı da sosyal devletin ortaya çıkış koşulları çerçevesinde kendini göstermiştir. Yani sanayileşme ve akabinde kapitalist sistemin toplumda yaşattığı olumsuz koşullar, bu tür devlet yapısının çıkmasına neden olmuştur (Durdu, 2009:41). Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan problemler kolektif bir alanı işaret ettiği için problemlerin giderilmesine daha çok ihtiyaç duyulmuş ve problemlerin giderilmesini sağlayacak alanın da kamusal bir alan olması gerektiği savunulmuştur (Günaydın, 2011:20). Refah devlet, “sosyal refahın en üst seviyeye çıkarılması amacına yönelik, devletin iktisadi, sosyal ve siyasi hayata aktif ve kapsamlı olarak bulunmasına dayanan bir modeldir” (Albayrak ve Binici, 2017: 64).

Refah devlet, piyasadan elde edilen geliri halka dağıtarak oluşabilecek gelir bozuklarını engellemek için çalışmalar yapan bir devlettir. Toplumsal refahın en iyi

düzeyde olmasını sağlayan ve piyasanın toplumsal refahı olumsuz etkileyeceğinden ekonomiye donanımlı şekilde müdahale eden devlet yapısıdır (Karadoğan, 2015:10). Ekonomiyi, piyasayı bu denli kontrol eden “*refah devleti anlayışı; müdahaleci, düzenleyici, yönlendirici, girişimci ve yeniden dağıtıcı fonksiyonlara sahip bir devleti savunur*” (Aktan, 2011:200).

1.4.Yaşlılık Bilimi (Gerontoloji)

Gerontoloji kavramının genel tanımı “*yaşlılık bilimidir*” (sozluk.gov.tr). *Geçmişte yaşlıların yönetim biçiminden adını alan gerontoloji bilimi günümüzde eski anlamında daha farklı biçimde; bir bilim dalının adıdır* (Özer Baş, 2021:8). Aynı zamanda hala Batıda tıp alanında gelişme göstermektedir (Keser, 2020:9). Günümüzdeki gerontoloji, bireyin yaşlanma sürecini ve yaşlılığı insan hayatının doğal parçası olarak görerek bu doğrultuda ilerleyen bilim olarak tanımlanmaktadır (Baran ve Kurnaz, 2019:40). Bu tanıma eş değer olarak yaşlanma ve yaşlılık döngüsünde ortaya çıkan fiziksel, toplumsal, psikolojik, kültürel gibi faktörleri merkeze alarak sorunların çözülmesini amaçlamaktadır (Balay Tuncer, 2021:1342).

Türkiye’de ilk Akdeniz Üniversitesinde açılan gerontoloji bölümü gerontolojiyi yaşlı nüfusunun, toplam nüfusa oranının her geçen gün arttığı dünyada, yaşlıların yalnızca hastalık nedeniyle sağlık bakımı değil aynı zamanda sosyal hayattan izole ve başkalarına bağımlı olmadan yaşamını sürdürebilmesi için sosyal yönden desteklenmesi olarak tanımlamaktadır (<http://sbf.akdeniz.edu.tr/>). Özetle gerontoloji yaşlanma ve yaşlılığın kültürel, bedensel, tarihsel ve sosyal bir zeminde tanımlanmasıdır (Demirci, 2021:45). Gerontoloji alanına yönelik ilklerden biri de İstanbul Kalkınma Ajansının desteklediği ve Türkiye’de ilk olan Geronteknoloji Merkezinin açılmasıdır. Geronteknoloji ise gerontolojinin çizgisinden ilerleyen teknolojiyi merkeze alan, yaşlı bireylerin sağlık sorunlarına çözüm bulan bir alandır (Kalınkara, Başbüyük ve Ay, 2016:3).

1.5.Yaşlılık

Dünya Sağlık Örgütü yaşlılığı, çevresel faktörlere uyum sağlama yetisinin giderek azalması olarak tanımlamaktadır (Çolak ve Özer, 2015:116). Diğer bir bakış açısıyla bireylerin yaşamlarının son evrelerine, ölmeden önceki geçirdikleri döneme yaşlılık adı verilmektedir. Bir bireyin yaşlılık evresinde yaşadığı fiziksel, zihinsel ya da ruhsal sorunlar yaşlı bireyleri bağımsız olma durumundan bağımlı olma durumuna geçişini etkilemiştir. Bahsedilen yaşlılık evresi sadece kronolojik bir alanı ifade etmemektedir. Yaşlılık psikolojik, biyolojik alanlara da atıfta bulunan bir evredir (Koldaş, 2017:1). Bunun dışında kültürel, toplumsal ve sosyal çerçevede de yaşlılığa odaklanılmaktadır. Çünkü yaşlılık, sosyal ilişkiler etrafında oluşan bir dönem olup bahsedilen tüm faktörlerle ilişkisi vardır (Çataloğlu, 2018:27). Yaşlanma, yaşlılık evresinin temelini oluşturmaktadır. Çünkü birey yetişkinlik evresinden yaşlılık evresine geçtiğinde yaşlanma gerçekleşmektedir. Yaşlanma da yaşlılık evresi gibi sadece kronolojik alanı ifade etmemektedir. Aynı zamanda geçiş sürecinde ve devamında yaşanan birtakım hastalıklar yaşlanma olgusu içinde ele alınmaktadır (Özer, 2019:8-9).

Sonuç olarak yaşlılık evresi, fiziksel, bilişsel alanlarında gerileme yaşandığı, ekonomi gücünün ve sosyal ilişkilerin azaldığı bir dönemdir. Ek olarak sağlık

sorunlarının da arttığı bir dönemdir. Yaşlanma ise hücre, doku ve sistemlerdeki yaşanan değişimleri ifade etmektedir. Bu nedenle yaşlanma bireylerin yapısal ve fonksiyonel alanlarında görülen değişikliğin kavramı halindedir (Şahin, 2021:3).

Yaşlılık olgusu genel değerlendirildiğinde:

İnsan yaşamında yaşlılık, bir evre, dönem olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte insanların hayatlarında yaşlılık son evredir ve yaşanılması doğal kabul edilen bir evre olarak kabul edilmektedir. Günümüzde yaşlılık olgusu bireysel sorundan ziyade toplumsal sorun haline bürünmüştür (Şeker ve Kurt, 2018:7). TÜİK verilerine göre Türkiye’de yaşlı nüfusu, son 5 yılda %24,0 oranında artmıştır (data.tuik.gov.tr). Kaba doğum oranındaki verilere bakıldığında ise %12,8 oranında düşüş söz konusudur (data.tuik.gov.tr). Bu verilere göre yaşlılığın sosyal sorun niteliğini taşımasında yaşlı nüfusunun artması ve kaba doğum oranının azalması büyük bir etkidir.

Yaşlılığın önemli görülmesi gereken diğer bir nokta, yaşlı bireylerin yaşam kalitesidir. Yaşlılığa genel olarak odaklanıldığında yaşlı bireylerin hepsi sosyal güvenliğe ve aynı zamanda maddi imkânlarla sahip değildir (Sucu, 2019:67-68). Bu nedenle yaşanan fiziksel ya da psikolojik problemler sonucu hayatını idame ettirmede, sorun yaşama potansiyeli yüksek bireylerdir (Baran, 2008:91). Bu doğrultuda yaşlılık evresinde, yaşlı bireyler bedensel gereksinimlerini yerine getirmede, ekonomik gelir elde etme konusunda ve sosyal yaşam alanlarında rutin yaptıkları işleri yapamama gibi sorunlarla da karşılaşabilir.

Yaşanan sorunların odağında sağlık sorunları gelmektedir. Yaşlanma Ulusal Eylem Planının sağlık sorunları hakkındaki perspektifi; yaşlanmayla ortaya çıkan ya da artan sağlık sorunları bireylerin yaşamını derinden etkileyerek yaşam standartlarını düşürmektedir. Bu dönemde fiziksel değişiklikler yanı sıra kronik rahatsızlıklarla birlikte ortaya çıkan sağlık sorunları yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir (sgb.saglik.gov.tr). Yaşanan bütün sorunlar karşısında Dünya Sağlık Örgütü, aktif yaşlanma kavramını bu alanda dünyaya sunmuştur. Aktif yaşlanma özellikle dünya nüfusunun yaşlandığı dönemde önemli bir işleve sahip olmuştur.

Aktif yaşlanma, yaşlı bireylerin toplumdaki aktifliğinin artırılmasını, üretkenliğinin kaybedilmemesini amaç koşan bir faaliyettir. Yaşlı bireylerin yaşadığı problemlere yönelik çözüm üretmek ve aktif kavramıyla yaşamın her alanına katılımın gerçekleşmesini sağlamak için çalışan bir yapıdır (Çiçek, Şahin ve Erkal, 2021:371).

Yaşlı bireylere yönelik yaşlı-çevre sentezini sağlayan ve önemli olan diğer bir model başarılı yaşlanma modelidir. Bu model direkt olarak yaşlı bireyin yaşlandığı çevreye odaklanmaktadır. Bu noktada yaşlılar için dost mekanlar oluşturulması amaçlanmıştır. Çünkü bu mekanlar tam olarak yaşlıların ne istediğine yönelik sosyal politikaları, hizmetleri kapsamaktadır. Bu doğrultuda yaşlı dost mekanlar, yaşlı bireylerin hem küresel hem de yerel sorunlarına çözüm üretmektedir. Mekân gerontolojisinin de bu konudaki yeri önemlidir. Çünkü 1970 yıllarında çevre\mekân-yaşlılık konularında yapılan araştırmalarda yaşlı bireylerin yaşadıkları sorunların mekândan kaynaklı olduğu ve bu sorunların mekânın düzenlenmesiyle gerçekleşeceği sonucuna varılmıştır (Esendemir, 2016:413-414).

Gelişmiş, gelişmekte ve az gelişmiş ülkede yaşlılık değerlendirildiğinde:

Bir ülkenin devlet yapısı, yönetim şekli, anayasa ilkeleri göz önünde bulundurularak gelişmiş, gelişmekte ve az gelişmiş ülke olduğuna dair çıkarım yapmak mümkündür. Bu doğrultuda farklı temellerle hareket eden ülkelerin aynı sosyal bir sorun karşısında, farklı sosyal politikalar ile sorunu çözüme kavuşturacağı söylenebilir. Yaşlı nüfusunun artışı, Türkiye’de olduğu kadar dünyada da artış göstermiş ve yaşlılığın çoğu ülkede sosyal sorun olmasına neden olmuştur. Sosyal sorun zemininde ele alınan yaşlılık ve ülkelere göre bu soruna odaklanma şeklinin farklılığı, karşılaştırmalı olarak ele alınarak yaşlılığın ülkelerdeki farklı konumuna dikkat edilmiştir.

Yoksulluk olgusu ile insanların yaşam standartları hakkında düşüncelerde bulunmak doğru orantılı olduğundan OECD’nin bu konudaki verilerinden hareket edilmiştir. OECD verilerine göre 65 yaşın üzerindeki insanların göreceli yoksulluk oranları Kore, Estonya, Letonya, Avustralya, Litvanya, Meksika ve ABD’de ortalama olarak %30’un üzerindeyken Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, İzlanda, Hollanda, Norveç ve Slovak Cumhuriyetinde ise %5’in altında yoksulluk oranlarına sahiptir. OECD verilerine göre Yaşlılık ve toplam nüfus yoksulluk oranları arasındaki en büyük fark, yaşlı insanların toplam nüfustan yüzde 27 daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip olduğu Kore’de bulunurken, onu Letonya ve Estonya izlemektedir. Yaşlı nüfus oranının en az yüzde 4 daha düşük olduğu Fransa, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda ve İspanya başta olmak üzere birçok ülkede yaşlıların toplam nüfustan daha az yoksul olma olasılığı daha düşüktür. Yoksulluk derinliği en az olan ülkeler ise Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Yeni Zelanda, Norveç, Slovak Cumhuriyeti ve İsveç’te bildiriliyor (www.oecd-ilibrary.org).

Bu verilere göre İskandinav ülkelerin (Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya...) yaşlı bireyler için toplumsal refahı sağlandığını söylemek mümkündür. Çünkü yoksulluk olgusu direkt olarak devlet ve toplum arasındaki yönetimsel ilişkiyi kapsamaktadır.

Yaşlı bireylerin refah ve iyilik halini Küresel Yaşlanma İzlem Endeksi ölçmektedir. Küresel Yaşlanma İzlem Endeksi içinde temel alanlar vardır ve bu alanlar gelir güvenliğinin, sağlık durumunun, eğitimin ve istihdamın, uygun çevre koşullarıyla sağlanmasına vurgu yapmaktadır. Küresel yaşlanma izlem endeksi yönünden değerlendirildiğinde genel sıralamada Norveç, 2013 yılında ikinci sırada, 2014 yılında birinci sırada ve son olarak 2015 yılında ikinci sırada yer almıştır. Ayrıca Norveç 2015 yılında uygun çevre koşullarında birinci olarak yaşlı bireylerin yaşamı için en rahat ve uygun ülke olarak görülmüştür (Oğlak, 2019: 87-91). Böylece Norveç’in gelişmiş ülke özelliğine yani refah bir devlet özelliğine sahip olduğu ifade edilebilir. Norveç’in gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk oranları diğer ülkelere göre daha düşüktür. Norveç’in kapsamlı bir sosyal politikaya sahip olması, kurumsallaşmış sosyal haklarının olması, dayanışmacı ve evrensel yasalarının olması refah devlet anlayışına sahip olduğunu göstermekte ve bu etkenler karakteristik özelliğini belirlemektedir. Norveç’in karakteristik özellikleri çerçevesinde yaşlıların bakımlarını kamu karşılamaktadır, sosyal harcamalara bakıldığında yüksek oranla emekli maaş ödemeleri yer almaktadır. Yaşlılar için en önemli olan sağlık alanında ise kamu sağlık sistemi ağırlıklıdır (Küçüköğlü ve Ercan, 2019: 2275-2297).

Anlatılanlardan hareketle Norveç, refah devlet yapısıyla yaşlı vatandaşları için kamu alanında birçok imkân sağlamaktadır. Sosyal politikalara önem vermesi, sosyal

harcamaların büyük oranının yaşlılar için ayrılması, sağlık alanlarında kamu imkanlarının fazla olması, yaşlı bireylerin toplumda refah içinde yaşamasını sağlayacak önemli unsurlardır.

Bir devletin temel ilkeleri, sosyal devlet anlayışına dayandırılıyorsa gelişmekte olan ülke özelliğini de taşıyor demektir. Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasasında devletin sosyal devlet olduğuna ilk kez yer vererek politikalarını, haklarını geliştirmekte olan ülke ekseninde değerlendirerek yeniden düzenlemiştir. Gelişmekte olan ülke toplumsal refahı sağlarken dezavantajlı gurupları asgari düzeyde topluma entegre etmeyi amaçlar. Türkiye Cumhuriyeti yaşlı bireyler için 2002 ya da 2002 sonrası birçok sosyal politikalar gerçekleştirmiştir. Sağlanan politikalar yaşlı bireylerin hayatını kolaylaştıran, daha yaşanabilir alan sunan ve onları toplumdan soyutlanmadan yaşamasına olanak sağlayan politikalar olmuştur.

Küresel Yaşlanma İzlem Endeksi 2013 – 2014 ve 2015 raporlarına göre Afganistan en son sırada yer almaktadır. Akabinde Afganistan genel endeks sıralaması 100 üzerinden 3,6 puan olup gelir güvenliği, sağlık durumu, eğitim ve istihdam ve uygun çevre koşullarını oluşturmada yetersiz olduğu görülmektedir (Oğlak, 2019:90). Birleşmiş Milletlerin Dünya Mutluluk Raporuna göre en mutsuz ülke Afganistan seçilmiştir. Bu kapsamda Afganistan, dünya çapında gelişmeyen, toplumsal refahı sağlamayan ülke olarak ifade edilebilir. Bir ülke toplumsal refahını sağlayamadığı durumda, yeni doğan bebekten en yaşlısına kadar bütün halk, olumsuz yaşam standartlarına sahip demektir. Ülke içerisinde sosyal hakların bir hükmü söz konusu dahi değildir. Araştırma sonucunda Afganistan'daki yaşlı bireyler hakkında bilimsel kaynaklara ulaşmak güç olduğundan genel olarak toplumsal haklar incelenerek bilgi edinilmiştir.

Şiddetin güç kazandığı ve toplumda yaygınlaşmasına neden olan faktörler, bazı kişi ya da toplulukların diğer kişi ya da toplulukları sömürmesidir. Afganistan'ın sosyal ve ekonomik normları incelendiğinde arka planda şiddetin varlığı söz konusudur. Hiçbir yönden demokratik sayılmayan gelenekler, alışkanlıklar, şiddetin meşrulaştırılmasıyla dogmatik öğeler, devamında etnosentrik öğeler, milliyetçilik, aşiret-güç ilişkileri, otoriter geçmişi (patrimonyalizm, patriarşi), kültürel çatışmaları (etnik gruplar, mezhepler) gibi unsurlar, toplumda yaşanan şiddetin temelini oluşturmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik eşitsizlikler, gelir dağılımı, ekonomik-sosyal rekabet, artan işsizlik, refah kaybı, kara para, rüşvet, çete, mafya gibi ekonomik değerlerin üzerinde şiddetin yükseldiği ifade edilmektedir (Bozatay & Meriç, 2013:150). Bu gibi toplumsal yapıya sahip bir ülke, sadece yaşlı bireylerin değil bütün insanların temel haklarına değer vermemektedir. Ayrıca Afganistan'ın genel olarak haklara olan tutumuna bakıldığında “Afganistan halkı, sömürgecilik dönemiyle birlikte 19. yüzyılın başından itibaren uzun zamandır yaygın insan hakları ihlallerine tanık olmuştur” (Yalçınkaya ve Rashid, 2020:140).

Makro ya da mikro iktidarın halkın gereksinimlerini gözetmeyerek iktidarın ve beraberindekilerin çıkarlarına yönelik hareket etmesi, sömürgeciliğin olduğunu gösterir. Aynı zamanda Afganistan vatandaşları, kendi hakları konusunda bilinçlendirilmedikleri için toplumsal yapının bu denli kötü olmasına neden olmuştur. Afganistan'ın toplumsal yapısının özellikleri ve toplumdaki normlar göz önünde bulundurulduğunda, yaşlı bireylere yönelik olumlu politikaların uygulandığını ve hakların tanımlandığını söylemek mümkün değildir.

2.TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE SOSYAL DEVLET VE YAŞLILIK HAKLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu çalışmamızda Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar kabul edilen anayasalar dikkate alınarak bu anayasaların sosyal devlet anlayışı ve yaşlılık haklarına yönelik bakış açısının getirdiği hükümleri, kuralları ele alarak sorunlara ve gelişmeye nasıl katkı sağladığı ortaya konulacaktır. Ülkemiz buradan hareketle bakıldığında sırasıyla 1921, 1924, 1961, 1982 yıllarında olmak üzere toplam dört anayasa değişikliğine gitmiştir. Temel hükümler aynı kalmak şartıyla her bir anayasa kendi döneminin ulusal ve uluslararası ruhuna uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti Devletine yakışır ancak hep tartışıla gelen bir süreçle oluşturulmuştur. Aşağıda ayrıntılı olarak açıklayacağımız her bir anayasanın sosyal devlet ve yaşlılık haklarını nasıl ele aldığı ve hangi anlayış üzerinden değerlendirildiği kıyas edilmesi oldukça önemlidir.

1921 ve 1924 Anayasaları süreçlerinde ülkede ve dünyada savaş ve kurtuluş süreçleri yaşandığından anayasalar bu çerçevede oluşturulmuş ve yaşlı haklarıyla daha çok vakıf gibi kuruluşlar ilgilenmiştir. 1921 Anayasası ülkeyi kurtaran bir savaşa denk geldiği için ülkenin kurtuluşunu ve topyekûn kurtarmayı kapsamaktadır. Kısa, kapsayıcı ve genel olan anayasa bu problemler etrafında kurulduğundan toplumun sorunlarını ele almak yerine toplumun kurtuluşuna yönelik önlemler ele alınmıştır. 1921 Anayasasında yaşlı haklarına yer verilmemiş daha çok uygulamada karşılaşılan problemler gündelik yaşamda çözülerek sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

1924 Anayasası Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarına tekabül etmekte ve 1921 Anayasası revize edilerek ülkenin kurtuluşu sağlandığından planlama ve kalkınma odaklı olup savaşın ortaya çıkardığı tüm olumsuzlukların tedavisine yönelik anlayış ile oluşturulmuştur. 1921 Anayasasında olduğu gibi yaşlı hakları özel olarak tanımlanmamış ancak insanların sağlık, sosyal güvenlik, yoksulluk gibi gereksinimlerini kapsayacak genel hükümler eşitlikçi bir anlayışta ele alınmıştır.

2.1.1961 Anayasası

1961 Anayasasında devletin sosyal bir devlet olduğu 2.Maddede ilk kez açıkça belirtilmiştir. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayanan millî demokratik, laik, sosyal ve hukuk bir devletidir (www.anayasa.gov.tr). 1961 Anayasası sosyal devlet çizgisinde ilerleyerek ele aldığı temel hak ve özgürlüklere daha teferruatlı yer vererek temel hak ve özgürlüklere dokunulamayacağını ve öz güvence olarak benimsendiği vurgulanmıştır. Bu noktada Çağdaş İnsan Hakları yeniden ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve bu noktada sosyal haklara yer verilmiştir (Kara, 2001:47-49). Bu doğrultuda devlet temel hak ve hürriyetleri koruyarak tüm bireylerin yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için gerekli şartları sağlama görevini üstlenmiştir (www.anayasa.gov.tr/tr).

1961 Anayasası İkinci Bölüm Temel Haklar ve Ödevler başlığı altında, kişinin hakları ve ödevleri yer almaktadır. Bu hak ve ödevler; eşitlik, kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti, seyahat ve yerleşme hürriyeti, vicdan ve din hürriyeti, düşünce hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti, basın hürriyeti, gazete ve dergi çıkarma hakkı, kitap ve broşür çıkarma hakkı, basın araçlarının korunması, basın dışı haberleşme araçlarından yararlanma hakkı, düzeltme ve cevap hakkı, toplantı ve gösteri

yürüyüşü hakkı, dernek kurma hakkı, kişi güvenliği, hak arama hürriyeti, tabii yargı yolu, cezaların kanuni ve şahsi olması, zorlama yasağı, ispat hakkıdır. Üçüncü bölümde sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler yer almaktadır. Ailenin korunması, mülkiyete ait genel kural, toprak mülkiyeti, kamulaştırma, devletleştirme, çalışma ve sözleşme hürriyeti, iktisadi ve sosyal hayatın düzeni, çalışma hakkı ve ödevi, çalışma şartları, dinlenme hakkı, ücrette adaletin sağlanması, sendika kurma hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı, öğrenimin sağlanması, kooperatifçiliği geliştirme, tarımın ve çiftçinin korunması. Dördüncü bölümde siyasi haklar ve ödevler başlığı altında vatandaşlık, seçme ve seçilme hakkı, parti kurma hakkı ve partilerin siyasi hayattaki yeri, partilerin uyacakları esaslar, hizmete girme, mal bildirimi, milli savunma hak ve ödevi, vergi ödevi ve dilekçe hakkı yer almaktadır (www.anayasa.gov.tr).

Kategori şeklinde birçok hakların tanımlanmasından yola çıkarak “sosyal ve ekonomik hakların bazı muhatapları; çalışanlar, işçiler, işsizler, yetimler, sakatlığı olanlar, yaşlılar, korunmaya muhtaç çocuklar şeklinde örneklenebilir” (Küdür, 2020:14).

1961 Anayasası sonra kurulan ve yine bu dönemlerde kurumsal nitelik kazanan Sosyal Sigortalar Kurumu ve BAĞ-KUR sigorta sistemleri yaşlı bireylere birçok hizmet vermiştir (Türkoğlu, 2013:293-294). Sosyal güvenlik hakkı kadar sağlık hakkı da yaşlılık dönemindeki bir birey için oldukça önemlidir. Çünkü bu dönemde yaşanan fiziksel, ruhsal sorunların sağlığa olumsuz etkileri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Kol, 2015:140). Aynı zamanda yaşlı bireyler ve beraberinde birçok kişinin sağlık alanındaki yaşadığı eşitsizlikler (Kara, 2018:31) bu hak ile güvence altına alınmalıdır.

1921 ve 1924 Anayasalarında olduğu gibi 1961 Anayasasında da yaşlılara yönelik direkt ifadelere yer verilmemiştir. Farklı olarak bu konuda önemli görülebilecek temel haklara ve kişi haklarına yer verilmiştir. 1961 Anayasasında devlet, vatandaşlarının yaşadığı tüm olumsuz koşulları düzeltmeye yönelik sorumluluk sahibi olması ve sosyal devletin getirdiği ilkelerle o dönemde yaşlı haklarına yönelik çıkarımlar yapmak mümkündür.

2.2.1982 Anayasası

1982 Anayasasında devletin temel amaç ve görevleri; sosyal hukuk bir devlet olduğu, bireylerin ve toplumun refahını sağlamak için kişinin temel hak ve hürriyetlerinin önündeki engelleri sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmadığı takdirde kaldırılması, insanların maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartların devlet tarafından oluşturulmasıdır (www.anayasa.gov.tr). 1982 Anayasasındaki temel hak ve özgürlükler 1961 Anayasasına benzer özellikler taşımakla birlikte eklenen yeni haklarda olmuştur. Bu haklardan biri de yaşlılara yönelik haklardır. Bu noktada tam olarak yaşlı haklarının neler olduğuna dair ifadeler bulunmasa da 61. Maddeden hareketle hangi alanlarda hakların olabileceğini anlamak mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler kısmında yaşlı bireylere yer verilmiştir. Bu kısımda yer alan 61. Maddede “Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir” (www.anayasa.gov.tr) ifadelerine yer verilerek yaşlı bireylerin özel olarak korunması gerekenler kapsamına girmesine olanak sağlamıştır. Yaşlı bireylerin birtakım fiziksel ve beraberinde gelen sorunlardan dolayı

mesleğinden ayrılması, bununla birlikte ekonomi alanında yaşadığı sıkıntılar ve yaşam standartlarının doğrudan etkilenmesi, sosyal ilişkilerinde yaşadığı güçlüklerle beraber toplumdaki kısmide olsa dışlanması, psikolojik sorunlar yaşaması ve başkalarına her zaman muhtaç olma duygusunun yaşanmasından dolayı politikaların düzenlenmesine ihtiyaç duyulmuştur (Kara, 2008:146-147).

Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti, sosyal devlet anlayışını benimseyen bir devlettir. Anayasalardan da hareketle genel amaç toplumun ihtiyacı olduğu noktada vatandaşlar için iyileştirici politikalar düzenlemek, kişilerin her türlü haklarını tanımlayarak güvence altına almak, dar gelirli bireylere yardımda bulunmak ve bu doğrultuda toplumsal refahı sağlamaktır.

a) Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Yaşlılık

Yaşlılara yönelik politikalar iki dönem olarak ele alınabilir. Bu dönemler Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak adlandırılmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde toplumun temelini oluşturan olgu din olduğu için bireylerin yaşamını İslam dini şekillendirmiştir. İslam dini, insanların toplumsal ya da bireysel ihtiyaçlarını, toplum içinde mutlu, huzurlu bir alanda kolektif olarak yaşanılmasına fayda sağlayacak birçok esas içermektedir. Böylece Cumhuriyet öncesi dönemde maddi olarak toplumda sosyal adalet ve dayanışmayı sağlamada, maddi durumu iyi olan bireylerin zekât ve sadaka yoluyla maddi durumu olmayan bireylere yardım etmesi amaçlanmıştır (Şeker ve Kurt, 2018:15).

Cumhuriyet öncesi yaşlılara verilen hizmetlerdeki yardım faaliyetleri toplumların inançlarına, kültürlerine göre şekillenmiştir. Eski dönemlerde yaşlı bireylere gelenek ve görenekler çerçevesinde toplumdaki destekler ile yardımlar olmuştur. Türk toplumunun her evresinde yaşlılara yönelik yardımın olduğu, yaşlıların korunduğu eski kurumların var olduğundan anlaşılmaktadır. Yaşlı bireylere yönelik koruma hizmetini veren ilk kurum On birinci yüzyılda Selçuklular döneminde kurulmuştur. Sivas'ta Reha Oğulları tarafından Darülreha (Huzurevi), Mısır'da Gökbörü tesisleri, dört darülaceze, dullar için barınma tesisi bulunmuştur. Memlûklular döneminde 13. yüzyılda Seyfettin Kalavun Hastanesi ve tesisleri dul kadınlara ve yaşlılara hizmet vermiştir. Osmanlı döneminde ise aşevleri ve tekkelerde yaşlı bireylere hizmet verilmiştir.

Cumhuriyet sonrası dönemde 1930 yılında 1580 sayılı yasa ile ilk defa kamu kuruluşu olan belediyelere, bakıma muhtaç kişilerin korunması için yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu dönemde yaşlı bireylerin yatılı kalabileceği kuruluşlar açılmıştır. Aceze evleri, güçsüzler yurdu, düşkünler evi ve huzurevi yaşlı bireylerin yatılı kalabildiği kuruluşlardır. Sanayileşme ve kentleşme süreçlerinde tıptaki ilerlemeler sonucu ortalama insan yaşı artmıştır ve yaşlılık sosyal bir sorun haline gelmiştir. Bu kapsamda 3017 sayılı Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilat Kanununun 17.maddesine istinaden 225 sayılı kanunun 4.maddesi ile 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasının 61. Maddesine yönelik 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, ekonomik ve sosyal alanlarda yoksulluk çeken bireyler için ihtiyaçlarının karşılanmasını, hayat standartlarının iyileştirilmesini amaçlayan hizmetler bütünü olarak mahalli ve ulusal alanlarda planlama, yönetim ve denetleme görevini üstlenmiştir. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun 4. Maddesinde “Muhtaç Yaşlı; sosyal veya ekonomik yönden yoksulluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlı statüsündeki” birey, (e) bendinde ise “Huzurevleri; muhtaç yaşlı kişileri

huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşu” olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulmuştur (www.huzurevleri.org.tr).

b) 2002 Sonrası Yaşlılık

Ak Parti Yaşlılar Koordinasyon Merkez (YKM) El Kitabına göre Ak Parti iktidara geldiğinden bu yana sosyal devlet anlayışı içerisinde yaşlı vatandaşlarına yönelik birçok sosyal politikalar gerçekleştirmiştir. Yaşlılık alanında yapılan sosyal politikadaki amaç, genel sağlığı ve yaşam kalitesini arttırmaya yönelik olduğu açıklanmıştır. Ak Parti Genel Merkez Sosyal Politikalar Başkanlığında yaşlıların yük olmadığı aksine yaşlılara servet olarak bakılmaktadır ifadesi yer almaktadır. 2007 yılında Ak Parti hala iktidardayken yaşlı bireyler için ilk kez evde bakım hizmeti sağlanmıştır. Bunun akabinde ilk kez palyatif yani destekleyici bakım hizmeti yaşlı bireylere sunulmuştur. 2002 ve 2017 yılları arasında 65 yaş üstü aylığı 7,5 katına çıkarılmıştır. 2012 yılında Yaşlı Yaşam Evi Projesi başlatılmıştır. 2016 yılında ise bu proje kapsamında 41 Yaşlı Yaşam Evi hizmete açılmıştır. 2016 yılında yaşlı bireylere evde maaş ödenmesi yapılmıştır. Yaşlılara ücretsiz ulaşım (şehir içi) sağlanmıştır. Toplumsal alanlar iyileştirilerek yaşlılar için hayat kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Üniversitelere yaşlı bakım programları açılmıştır. Huzurevleri daha konforlu hale getirilmiştir ve 2002-2016 yılları arasında huzurevleri kapasitesi 3 kat artırılmıştır. Kültürel faaliyetleri içerisinde Gezici Kütüphane uygulaması ile kitaplar yaşlıların ayağına gitmiştir. Devlet tiyatrolarına, ören yerlerine ve müzelere 65 yaş üstü bireylerin ücretsiz faydalanması sağlanmıştır. CD, DVD ve kitap satışlarında yaşlı bireyler için %35 oranında indirim sağlanmıştır. Yerel yönetimlerde yaşlı bireylere yönelik, ulaşım, barınma, yemek, gıda yardımı, sosyal-kültürel alanlarda etkin hizmetler sunmaktadır. Yaşlı dostu çevre düzenlemeleri, yaşlı dostu parklar, yaşlı yaşam evleri, huzurevleri, ücretsiz ulaşım, konserler, eğlence aktiviteleri, yaşlılar için ücretsiz tatil imkânı ve yaşlılar için ücretsiz çay-kahve salonları gibi sunulan hizmetler, yerel yönetimlerin yaptığı hizmetlere örnektir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında yaşlılara karşı uygulanan şiddet kapsamındaki cezalara artırım yapılmıştır. Son olarak 2004 yılında Yaşlılar Koordinasyon Merkezi kurulmuştur (<http://www.akparti.org.tr/>).

Yaşlı bireylere yönelik hizmetlerinde bulunduğu Dokuzuncu Kalkınma Planının 255. ve 257. Maddelerinde kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özürllüer ve kente göç edenler başta olmak üzere, yoksullara yönelik eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinin artırılmasına, yaşlı nüfusta gözlenen artış ve aile yapısının değişime uğraması gibi nedenler, yaşlı kesime götürülecek hizmetlerin çeşitlenmesine ve bakım hizmetlerinin genişletilmesinin önemine işaret edilmiştir (Genç ve Barış, 2015:41). Belirtilen sebeplerce yaşlı bireylerin sorunlarına yönelik hizmetlerin daha fazla artırılmasına dikkat çekerek Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşlı bireyler ile toplumdaki diğer bireyler arasında oluşan eşitsizliği asgari düzeyde azaltmayı hedeflediği söylenebilir.

Türkiye’de Yaşlı Haklarının Değerlendirilmesi:

Yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politikalar sosyal sigorta uygulamaları, sosyal yardım uygulamaları ve sosyal hizmet uygulamaları şeklinde temellendirilebilir (Öz ve Balta, 2020:81). Yaşlı hakları genel olarak emeklilik aylığı, yaşlı aylığı, kamuya bağlı huzurevlerinde barınma imkânı, huzurevlerinde kalan yaşlı bireylere aylık harçlık bağlanması, yaşlı bireylere evde bakım hizmetleri, yaşlı bir yakınına bakan akrabaya bağlanan aylık, gündüzlü yaşlı bakım hizmetleri, yaşlı hizmet merkezi gibi sosyal

güvenlik ve sosyal hizmet kapsamında politikalar mevcuttur. Ayrıca Türkiye’de yaşlı bireylere bakım hizmetlerini sağlayan kurum ve kuruluşlar; Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, belediyeler ve özel kuruluşlardır (<http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/>).

Türkiye’de yaşlılara sağlanan haklar olsa da bu konuda ihlallerin varlığı da söz konusudur. Yaşlı ihlalleri olarak hak ihlali ve yaşlı ayrımcılığına vurgu yapılabilir. Yaşlı ayrımcılığı, toplumun yaşlı bireylere karşı olumsuz bakış açısına sahip olması, olarak ifade edilmektedir. İhlaller ise yaşlı bireylerin gündelik hayatlarına yansiyarak onları olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir (Kara ve Sucu, 2019:70). Ayrıca şiddet ve istismarda toplumumuzda karşılaşılan diğer bir yaşlı ihlalleridir.

Yaşlı bireylere yönelik istismarlar; fiziksel istismar, duygusal/psikolojik şiddet, ekonomik istismar ve cinsel istismardır (Sözal, 2021:15-18). Fiziksel yöndeki yaşlı istismarı, birileri tarafından güç kullanarak vücuda zarar verme, vurmak, tokatlamak, dövmek, ağrı vermek, zorla besleme gibi unsurlar fiziksel istismara örnek davranışlardır. Psikolojik istismar, yaşlı bireylere karşı sözel ya da sözel olmayan şekilde ruhsal acı veren ya da strese girmesine neden olan davranışlara maruz kalmasıdır. Psikolojik istismara bağırarak, suçlamak, hakaret etmek ve aşağılamak gibi olumsuz davranışlar örnek verilebilir. Yaşlı bireylere yönelik cinsel istismarın uygulanması, kendi rızası olmadan cinsel davranışlara zorlanmasıdır. Son olarak ekonomik istismar ise yaşlı bireylerin hukuki ve sivil haklarının ihlal edilmesidir (Arpacı ve Bakır, 2017:694).

3.YEREL YÖNETİMDE YAŞLILIK

Türkiye’de son zamanlarda yerel yönetim olgusunda güçlenmeler yaşanmıştır. Toplumdaki etki ve yetki alanları genişletilmiş ve âdem-i merkezîyet görüşüne kayan bir değişim söz konusu olmuştur. Belediyeler ve İl Özel İdareleri yeni oluşturulan yasalar ile yerelleşme konusunda daha güçlü olarak hizmet alanlarında iyileşmeler sağlamıştır (Genç, Çavuşoğlu ve Çöpoğlu, 2020:238). Türkiye’deki yerel yönetimler 1982 Anayasası’nın 127. Maddesine göre; il, belediye ve köy halkının mahallî ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kamu tüzel kişileridir (www.tbmm.gov.tr). Bu kurumlar içerisinde en önemli işlevi ve imkânı sağlayanlar belediyelerdedir. Çünkü belediyeler halka odaklı kurumlar olup toplumun her kesimini kapsayan faaliyetlerde bulunurlar.

Sosyal devletin kolu olan ve yerel yönetim olarak nitelendirilen sosyal belediyecilik, yaşlıların her alanda yaşamlarını kolaylaştıran projeleri faaliyete geçirmektedir. Bu projelerin içeriğini gıda, giyim, yakacak, ulaşımdan ücretsiz yararlanma, sağlık yardımları, sosyo-kültürel alanlar oluşturmaktadır. Proje içerikleri doğrultusunda Belediye Kanununun 77. Maddesinde sosyal belediyecilik anlayışının ana hatları çizilmiştir. 77.Madde: “*Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular*” (www.mevzuat.gov.tr).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi yerel yönetim olarak ve bu konudaki hizmetleriyle önemli bir belediyedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi yaşlılara bakım modelini geliştirerek bu alanda hizmet sunan bir belediyedir. 12 üniversitenin desteğini almasıyla ve Yaşlı Hizmetleri ve yerel yönetimler, Ulusal ve uluslararası yaşlılık

politikaları, Yaşlılık ve sosyal hizmet modelleri, Koruma-önleme-destek hizmetleri, Aile bütünlüğünün korunması ve devamlılığı, Evde Bakım hizmetleri stratejisi, Alternatif bakım modelleri, Bakım hizmeti verilen / veren, Yaşlı bakıcılığı, Tükenmişlik Sendromu konularından yola çıkarak projeler gerçekleştirilmesiyle örnek bir belediye olmuştur (saglik.ibb.istanbul).

Yaşlı bakım modeli içinde ele alınan konular çerçevesinde yaşlı bireylere yönelik muayene ve tedavi hizmetleri, giyim, sosyal ihtiyaçlar, fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi, hasta sevk birimi, koruyucu sağlık hizmetleri, aktif yaşlılık programı, sosyal aktivite merkezi, spor salonu, çok amaçlı kompleks, doğal dinlenme alanları, hobi bahçesi, kanuni temsilcilik hizmetleri, sosyal duyarlılık, manevi bakım, ibadethaneler, yaşlı danışma hattı, uluslararası çalışmalar, kalite çalışmaları, evsizlere geçici konaklama, yaşlılarında yararlanabildiği Mahalle Evleri hizmetlerini sağlanmıştır (saglik.ibb.istanbul). Yaşlıların ihtiyaçlarına karşılık ve güncel bir proje olan Şefkat Çınarları Projesi ise Niğde Valiliğin koordinasyonunda Belediye tarafından yürütülen, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yaşlı Destek Programı tarafından desteklenen projenin içeriği 65 yaş üstü yardıma ihtiyacı olan kişilerin ihtiyacının mobil ekiplerce karşılanacak olmasını kapsamaktadır (www.nigde.bel.tr).

4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA YAŞLILIK

Sivil Toplum Kuruluşları küresel dünyadaki politik değerlere sahip kuruluşlardan biridir. Tarihsel olarak ele alındığında İkinci Dünya Savaşı sonrası bu kuruluşların ortaya çıktığı söylenebilir. En sade tanımıyla Sivil Toplum Kuruluşları gönüllü olarak katılım gerektiren, topluma yönelik hizmet ve siyaseti etkilemede resmi olmayan örgütlenmelerdir. Sivil Toplum Örgütleri kolektif bir alana vurgu yaparak arkadaşlığı, insanların isteyerek bir araya geldiğini, birlikte başarıya duygusunu tattıklarını, dayanışmayı, gönüllülüğü vb. temel alan bir örgüttür (Talas, 2011:389-391). Diğer ifadelerle Sivil Toplum Kuruluşları devlet ve piyasa dışında kalan örgütlenmelerdir. Siyasal otoriteden etkilenmeyen, devletçe özerk olarak tanınan ve kamusal alanda etkisi olabilen bir yapıdır. Sivil Toplum Kuruluşlarında önemli olan topluma hizmet sunmak ve bireysel özgürlüktür (stk.bilgi.edu.tr). Araştırmanın konusuyla da bağlantılı olarak yaşlılara yönelik sivil toplum kuruluşlarından söz etmek mümkündür. Türk Geriatri Vakfı, Geriatri ve Gerontoloji Derneği, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma Merkezi, Geriatri Fizyoterapistleri Derneği, Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği, Türkiye Emekliler Derneği yaşlılara yönelik sivil toplum örgütlerine örnektir.

Yaşlılara yönelik sivil toplum kuruluşların amaçlarına sırasıyla bakıldığında yaşlıların sağlık sorunları hakkında bilgilendirmeler yapmak (www.geriatri.org.tr), üyelerin Geriatri Bilim Dalı konularında yüksek standartlarda olmalarını desteklemek ve bu konudaki bilimsel alanların imkanlarında gelişmeler sağlamak (www.akademikgeriatri.org), yaşlılığa yönelik birçok hizmetlerin sunulmasına olanak sağlamak, bunların içinde yaşlanma ile artan tüm hastalıkların araştırılması, seminerler, bilgilendirmeler, danışmanlık hizmetlerinin verilmesine yönelik çalışmalar yapmak (<http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/>), ekonomik ve etkin şekillerde yaşlı bireylerin yaşam kalitelerinde artış sağlamak (www.geriatri.org.tr), yaşlı bireylerin sağlıklı, konforlu alanlarda hayatlarına devam etmesi için alanlar oluşturmak (www.tih.gov.tr), yaşlı bireyler için büyük sorun olan ekonominin yetersizliği noktasında emekli maaşlarına yönelik çalışmalar yapmaktır (www.tued.org.tr).

Sonuç olarak değerlendirildiğinde yaşlılara yönelik Sivil Toplum Kuruluşları koruyucu, bilgilendirici ve önleyici özelliklere sahiptir. Ayrıca yaşlı bireyler için farklı kaynaklarla iletişim kurmak, önerilerde bulunmak, danışmanlık yapmak, toplumda daha iyi yaşam standartlarına sahip olmalarını sağlamak, aktif bir yaşam alanı sunmak, sosyalleşebilecekleri ortamların sunulması Sivil Toplum Kuruluşların önemli özellikleridir (Altun, 2021:41).

Farklı bir bakış noktası olan Tazelenme Üniversiteleri yerel yönetim ve Sivil Toplum Kuruluşlarının kesiştiği bir noktadır. 60+ Tazelenme Üniversitesi Projesinin öncü Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi'dir. Asıl amaç ve hizmet vermek istenen noktalar; ileri yaştaki bireyleri bu dönemin biyolojik, sosyolojik, psikolojik yönden getireceği durumlara hazırlamaktır. Günümüzde 6 Tazelenme Üniversitelerinde yaklaşık 5.700 yaşlı bireye hizmet verilmektedir (www.akdeniz.edu.tr).

SONUÇ

Yaşlanmayla birlikte yaşlılık evresine adım atmış oluruz. Her insanın yaşayacağı bu evre kaçınılmaz bir yaşam süreci olup aslında yaşamın bir parçasıdır. Bireylerin diğer süreçlerde yaşadığı fiziksel ya da psikolojik problemlerin çeşitleri ya da hissedilişi bu evrede daha fazla olması da olasıdır. Bu noktada yaşlı bir birey birtakım kişi, kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duymaktadır. Tarihsel süreçte ise toplumun dönemsel siyasi, sosyal, kültürel, aile yapısı gibi faktörlerinin kırılmalar yaşayarak değişmesi, yaşlılık konusunun da değişmesine neden olmuştur. Günümüzdeki yaşlılığın algılanması ve yaşlı bireylerin sorunlarının toplumsal olarak değerlendirilmesi, teknolojinin gelişme göstermesi ve akabinde sağlık alanındaki gelişmelerden kaynaklanmıştır. Bu durum yaşlı nüfusundaki artışa sebep olarak hem yaşlı bireylerin toplumda görünür olmasını sağlamış hem de bu çerçevedeki sorunların toplumsal sorun olarak algılanmasına neden olmuştur.

Türkiye'yi ya da başka ülkeleri yaşlılık konusuyla değerlendirmek farklı sonuçların elde edilmesi demektir. Bu doğrultuda bir ülkenin yoksulluk oranına, yoksulluk derinliğine küresel yaşlanma izlem endeksine bakmak bazı çıkarımların yapılmasına olanak sağlayacaktır. Çünkü yoksulluk içinde göreceli yoksulluğa değinerek yaşlı bir bireyin toplumsal refah düzeyinin çıkarımı yapılabilir. Bilimsel verilerle sonuca varılarak refah bir devlet, gelişmiş bir ülke niteliğine sahip Norveç, yoksulluk oranı düşük ülkeler içindedir. Norveç'te yaşlı olmak, devlet tarafından sosyal harcamaların büyük oranının ayrılması, kamuda her imkânın çokluğu ve sosyal politikalara önem verilmesi demektir. Afganistan için ise durum tam tersidir. Gelişmemiş bir ülke olan Afganistan'da yaşlı olmak ise toplumsal refahın altında yaşıyor olmaktır.

Türkiye'de bu konu çerçevesinde önemli adımlar atmış ve tarihsel olarak incelendiğinde Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak iki grup şekilde ele alınmıştır. Cumhuriyet öncesi toplumu şekillendiren olgu din olduğundan ve bu noktada İslam dini etkili olmuştur. İslam dini sosyal adalet ve dayanışmayı sağlamada, maddi durumu iyi olmayan bireylerin zekât ve sadaka yoluyla toplumda geçimi sağlanması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Cumhuriyet öncesi dönemde koruma hizmeti veren ilk kurumu Selçuklular kurmuştur. Sivas'ta Reha Oğulları tarafından Darülreha (Huzurevi), Mısır'da Gökbörü tesisleri, dört darülaceze, dullar için barınma tesisi, Memlûklular döneminde 13. yüzyılda Seyfettin Kalavun Hastanesi ve tesisleri yaşlılara da hizmet vermiştir. Osmanlı döneminde ise aşevleri ve tekkelerde yaşlı bireylere hizmet verilmiştir.

Cumhuriyet sonrası dönemde artık kamu kuruluşları olan belediyeler yaşlılar için görevlendirilmiştir. Bakıma muhtaç kişiler adı altında yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü getirilmiştir. Aceze evleri, güçsüzler yurdu, düşkünler evi ve huzurevi yaşlı bireylerin bu dönemde yatılı kalabildiği yerlerdir. Bu konu hakkında 2002 sonrasını ayrı olarak ele alacak olursak yaşlılık evresinde ihtiyaç duyulan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda oldukça önemli faaliyetler yapılmıştır.

Türkiye’de sosyal devlet ve yaşlı haklarına bakıldığında 1921 ve 1924 Anayasalarında dönemin getirdiği koşullardan dolayı ülkede ve dünyada savaş ve kurtuluş süreçleri yaşandığından anayasalar bu çerçevede oluşturulmuş ve yaşlı haklarıyla daha çok vakıf gibi kuruluşlar ilgilenmiştir. 1961 Anayasası ise sosyal devletin hukuksal zeminde belirtildiği ilk anayasa olmuş ve 2. Maddesinde açık bir şekilde beyan edilmiştir. Bu doğrultuda direkt yaşlı haklarından bahsedilmese de devlet temel hak ve hürriyetleri koruyarak tüm bireylerin yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için gerekli şartları sağlama görevini üstlenmiştir. 1982 Anayasasında da Türkiye’nin sosyal devlet olduğu belirtilerek ilk kez 61. Maddede yaşlı bireyler ele alınmıştır. Yaşlı hakları da bu çerçevede kapsamlı şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye’de yaşlı haklarının sosyal politikalar, sosyal sigorta uygulamaları, sosyal yardım uygulamaları ve sosyal hizmet uygulamaları ekseninde oluştuğunu söylemek mümkündür. Maalesef ki bu haklar ne kadar kapsamlı şekilde ele alınsa da yaşlı bireyler birtakım ihlallerle karşı karşıya kalabilmektedir.

Yerel yönetim olan belediyeler, Sivil Toplum Kuruluşları ve bu iki olgunun sentezi olan tazelenme üniversiteleri Türkiye’de merkez yönetim dışında önemli kurum ve kuruluşlardır. Bu noktada İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Niğde Belediyesi yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını kapsayan hizmetlerle yerel yönetimlere örnek olmuştur. Devlet dışında kalan, gönüllü topluluk olan ve yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına karşılık veren Sivil Toplum Kuruluşları, yaşlılık evresi ve beraberinde gelen tüm konuları işleyen kuruluşlar olmuştur. Tazelenme Üniversiteleri bu konunun üniversitelere taşınmış bir boyutu olarak yaşlı bireyleri, yaşlılık evresindeki psikolojik, biyolojik ve sosyolojik sorunlara hazırlamaktır.

KAYNAKÇA

Aktan, C.C. (2011). Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 200

Akyıldız, F. (2019). Sosyal Devlet Tarihe Gömülürken “Kamu Yararı” ve “Sosyal Hizmet” Kavramlarını Yeniden Düşünmek. *Kahramanmaraş Sütçü İmam İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,48

Altun, Z. (2021). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmetler: Sivil Toplum Kuruluşları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 4

Arpacı, F., Ve Bakır, B. (2017). Yaşlı İstismarı ve İhmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*,694

Ayman Güler, B. (2005, 21-22 Nisan). *Sosyal Devlet ve Yerleşme*. Yasal Değişim Sürecinde İnsan, Toplum, Çevre, Kent ve Mimarlık Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.

Balay Tuncer, B. (2021). Dijital İletişim, Dijital Eşitsizlik ve Yaşlanma: Kovid-19 Süreci ile Yaşanan Dijital Bölüme ve Uçurumlar Üzerine. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 6(6), 1342

Baran, A. G. (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi Aşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(2), 91

Başır, B. A. (2019). Afganistan Anayasalarında Temel Hak ve Hürriyetlerin Gelişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bozatay, D.A., ve Meriç, İ. (2013). Afganistan'da Şiddet ve Terörün Toplumsal Arka Planı. *Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 150

Bozatay, D.A., Ve Meriç, İ. (2013). Afganistan'da Şiddet ve Terörün Toplumsal Arka Planı. *Akademik Orta Doğu: Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 150

Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2),173

Çağlar, T. (2015). Refah Devleti Bağlamında Almanya'da Yaşlılara İlişkin Temel Haklar. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,39(2), 225-243

Çağlar, T. (2014). Yaşlılık ve Sosyal Hizmet: Yaşam Destek Merkezi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), 149-150

Çataloğlu, S. (2018). Yaşlılık, Değer ve Teknoloji. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 27

Çiçek, B., Şahin, H., Erkal, S. (2021). Yaşlıların Aktif Yaşlanma Tecrübeleri: Nitel Bir Çalışma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 371

Çolak, M., ve Ö, Y.E. (2015). Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeydeki Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 116

Demirci, Y.E. (2021). *Pozitif Psikoloji Çerçevesinde Huzurevinde Kalan Yaşlılara Bakış: Minnettarlık, Mental İyi-Oluş ve Öz-Anlayış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bursa.

Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.22,41

Esendemir, Ş. (2016). Türkiye'de Yerinde Yaşlanma ve Mekân Gerontolojisinin Temel Parametreleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 36(2), 413-414

Genç, Y., ve Barış, İ. (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10),41

Genç, Y., Çavuşoğlu, O., Çöpoğlu, M. (2020). Sosyal Politika Geliştirme ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yerelleşme: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Örneği. *Sosyal Politikaları Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 238

Günaydın, D. (2011). *Küreselleşmenin Refah Devleti Sağlık Politikalarına Etkileri: Türkiye Örneği*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kalınkara, V., Başbüyük, G.Ö., Ay, F. (2016). Yaşlıların Geronteknolojik Ürünleri Kabule Yönelik Tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, c.9, 3

Karaca, C., ve Çam, Y. (2019). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, s.176,72

Karadoğan, M. (2015). *Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Güvenlik Hizmetlerinde Değişim (Avrupa Birliği Süreci Açısından Bir Değerlendirme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kara, B. (2001). *1982 Anayasası Sonrasındaki Kurulan Hükümetlerin İnsan Haklarının Gelişimine Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Kara, B. (2008). *Sosyal Haklar ve Özel Olarak Korunması Gereken Kişiler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta.

Kara, B. (2018). Türkiye’de Sağlık Politikalarının Sosyolojik Altyapısı. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 1(21), 31

Kara, B., ve Sucu, N. (2019). Yaşlılara Göre ‘Yaşlılık’ ve Yaşlıları Etkileyen Sosyal Değişimler. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 67-68

Keser, E. N. N. (2019). *Alzheimer Tanısı Konulan Yaşlıların Ailelerinin Sosyal Hizmet Gereksinimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koldaş, L. (2017). Yaşlılık ve Kardiyovasküler Yaşlanma Nedir?. *Türk Kardiyoloji Derneği Dergisi*, s.45,1

Kol, E. (2015). Türkiye’de Sağlık Reformlarının Sağlık Hakkı Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(1), 140

Küçüköğlu, M. ve Ercan, H. (2019). Norveç’te Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18) 2275-2297

Küdür, O.F. (2020). Uluslararası Sözleşmeler Bakımından Türkiye’de Çalışma Hakkı ve Sınırlamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İzmir.

Mahiroğulları, A. (2005). Endüstri Devrimi Sonrasında Emeğin İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 32, 42-43

Oğlak, S. (2019). Yaşlı Sosyal Refahının Küresel Yaşlanma İzlem Endeksi Yönünden Değerlendirilmesi ve Türkiye Yaşlı Sosyal Refahının Görünümü. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(2), 87-91

Omay, U. (2015). *Sosyal Haklar*. (1.Basım). İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.

Öz, C. S., Ve Balta, S. (2020). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Güncel Sosyal Politikaların Analizi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 81

Özer, Z. (2019). Yaşlanma Teorilerine Giriş., Pınar Bölüktaş, R. (Editör). *Yaşlanma Teorileri ve Geriatrik Değerlendirme*. İstanbul: Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, ss.8-9.

Özer Baş, G. (2021). *Yaşlı Bireylerin Mekân Kullanım Tercihleri*. (1.Basım). Ankara: İktisadi Yayınevi.

Sözal, S. (2021). *Yaşlı Bireylerde İstismar, Depresyon ve Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü, Kıbrıs.

Şahin, S. (2021). *Yaşlılarda Fiziksel Aktivite Düzeyinin Uykusuzluk Şiddetine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Şeker, A., Ve Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*.40, 15

Yalçınkaya, A., Ve Rashid, Y. (2020). Afganistan Anayasası’nda İnsan Hakları. *Strategic Public Management Journal*, 6(12), 140

Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52),1278-1279

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, s.29, 389-391

Taşçı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(24), 19

Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 293-294

Tütengil, C. (1962). Az Gelişmenin Sebepleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, s.4, 153

[TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](http://tuik.gov.tr)

[Tarihçe \(sgk.gov.tr\)](http://sgk.gov.tr)

[İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi – İnsan Hakları Derneği \(ihd.org.tr\)](http://ihd.org.tr)

[Sosyal haklar \(tihek.gov.tr\)](http://tihek.gov.tr)

[gerontoloji ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](http://sozluk.gov.tr)

[brosur-con \(akparti.org.tr\)](http://akparti.org.tr)

[Geriatri nedir? Kimler geriatri bölümüne başvurabilir? \(saglik.gov.tr\)](http://saglik.gov.tr)

[Mevzuat Bilgi Sistemi](#)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>

[yaslilikvesoshiz.pdf \(istanbul.edu.tr\)](#)

[HİZMETLERİMİZ | Sağlık Hizmetleri \(ibb.istanbul\)](#)
[Huzurevleri Kurma ve Yaşatma Derneği - İstanbul](#)
[Yaşlanma ve İstihdam Politikaları | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)
[Geriatric Nedir? Kimler Geriatric Bölümüne Başvurabilir? \(Saglik.Gov.Tr\)](#)
[Sosyal Haklar Derneği – Sosyal Haklar Herkese \(Sosyalhaklardernegi.Org\)](#)
[Evde Sağlık Hizmeti – Sağlık Hizmetleri \(İbb.İstanbul\)](#)
[Niğde Belediyesi’nden Şefkat Çınarları Projesi \(nigde.bel.tr\)](#)
[Microsoft Word - SHCEK.Yasliligagenelbakis \(Huzurevleri.Org.Tr\)](#)
[Yaşlılarımıza-Sahip-Cikyoruz.Pdf \(Akpatri.Org.Tr\)](#)
[Türkiye Büyük Millet Meclisi \(Mevzuat.Gov.Tr\)](#)
[1961 Anayasası | Anayasa Mahkemesi](#)
[gerekceli_anayasa.pdf](#)
[Türk Geriatric Derneği](#)
[Microsoft PowerPoint - Okuma 02 3.ppt \[Read-Only\] \(bilgi.edu.tr\)](#)
[Türkiye Büyük Millet Meclisi İnternet Sitesi \(tbmm.gov.tr\)](#)
[Akademik Geriatric Derneği](#)
[Hacettepe Üniversitesi Geriatric Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi \(GEBAM\)](#)
[1601546034.pdf \(tihek.gov.tr\)](#)
[TÜRKİYE EMEKLİLER DERNEĞİ \(tued.org.tr\)](#)
[TÜRKİYE’DE YAŞLILARIN DURUMU VE YAŞLANMA ULUSAL EYLEM PLANI \(saglik.gov.tr\)](#)
[Gerontoloji Bölümü Tanıtımı | Sağlık Bilimleri Fakültesi \(akdeniz.edu.tr\)](#)
[Tazelenme Üniversitesi Tüm Türkiye’ye model oldu – Akdeniz Üniversitesi](#)